

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Марусинець Мар'яни Михайлівни на дисертацію

Коваленко Оксани Павлівни

«Формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Означена педагогічна проблема, яка винесена в номінацію дисертаційного дослідження Оксани Павлівни, стала стрижнем професійної й особистісної життєвої позиції, яке без сумнівів можна визнати сучасним і актуальним для нової ситуації розвитку освіти в Україні.

Даючи загальну оцінку роботи, наголосимо на слушному виділенні спеціального об'єкта дослідження, адекватного меті і змісту застосованих методів наукового пошуку. Відзначимо чітке відпрацювання жорсткої для дисертації понятійної сітки згідно з прийнятими вимогами. Алгоритмізовані, логічно виведені кроки постають як підготовчі до творчого прориву і як спосіб закріплення, а потім освоєння й інтерпретування результатів.

З огляду на це, акцентуємо увагу на адекватному визначенні змістового наповнення всього ланцюжка понять відповідно до характеру і спрямованості дослідження, продуктивний і коректний рух від постановки проблематики до вихідного факту, критеріїв та показників результативності пошуку, визначення факторів очікуваних результатів.

Вихідним ядром дослідження Оксани Павлівни постають результати пілотного ранжування, за яких професійна діяльність молодих авіафахівців не сповна забезпечує засвоєння ними вимог до програмових результатів з галузі природознавства, зокрема природничих знань, умінь і навичок, а відтак і здатності застосовувати їх на практиці. Підтверджують цей факт і визначені здобувачкою суперечності, які складають проблемне поле дослідження і вказують на ризики, що спричинюють авіакатастрофи (40 %), пов'язані з погодними умовами та особливостями природного середовища (погода, рельєф, гідрографія, клімат тощо), які мають враховувати авіафахівці. Ці обставини підтверджують актуальність порушеної автором проблематики.

Критично-рефлексивний стиль розгляду базових понять з обраної проблеми дозволив авторці здійснити всебічний різноплановий аналіз полісемантичних вихідних, їх інтерпретувань у детермінації з формуванням професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін. Із чималою кількістю описових визначень, які розкривають зміст досліджуваної проблеми в українській і зарубіжних

" 7 "	Вх. № 4621
02	02 20 18 р.
ВІСНІВ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
НАДПСУ ім. Б.Хмельницького	

практиках, дисертантка обирає найістотніші, реконструює їх смисли, визначає сутнісні ознаки й характеристики, інтерпретує як єдине ціле, що об'єднує професійні й особистісні якості майбутнього фахівця в галузі авіації, скеровує на опанування знань і практичних умінь цілеспрямованого застосування у прогнозуванні, плануванні й реалізації професійної діяльності з акцентуванням на розвиток особистих і професійних здібностей, прагненні до саморегуляції й самовдосконалення. За такого визначення професійна компетентність набуває ознак не тільки якості й результативності навчання з базових дисциплін, а скеровує у бік предметних, у тому числі, природничих компетентностей, які детермінують ефективне виконання професійних обов'язків як у типових, так і в нестандартних, екстремальних ситуаціях, спричинених фізико-географічними або метеорологічними факторами, що нерідко виступають комплексно.

Ретельний аналіз матеріалів розслідувань авіа подій та власні спостереження дали можливість автору зробити висновки про недостатній рівень професійної підготовки авіафахівців; переоцінювання ними власних професійних можливостей у сукупності з нехтуванням активного впливу природного середовища за граничних метеорологічних умов.

Отже, першопричиною авіаподій є помилки, спричинені самими фахівцями, недостатнім рівнем їх компетентності. В п. 2.1. цьому питанню приділено особливу увагу, визначено типові, «аналогічні» помилки, представлено їх класифікацію за рольовими і виробничими функціями: помилки авіафахівців, пілотів (екіпажу) та авіадиспетчерів під час виконання ними професійної діяльності. Закцентовано увагу й на тому, що в таких ситуаціях важливою є спільна діяльність всього екіпажу, яка має бути максимально зорієнтована на вимоги Міжнародної організації цивільної авіації з метою уникнення авіакатастроф. Натомість за даними Міждержавного авіа комітету такі помилки мають регулярне повторення.

Друга полягає в тому, що за нині діючою системою природнича компонента освіти фахівців авіаційної галузі неадекватна потребам практики. Зменшення кількості кредитів на вивчення дисциплін природничого спрямування; мінімізація графіка тижневого навантаження; скорочення аудиторного фонду; ущільнення змісту навчального матеріалу у типових і робочих навчальних програмах тощо. Відповідно, створення такого навчального середовища не спрацьовує на користь компетентності фахівця з означеної спеціальності. Як альтернативний варіант підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі з урахуванням природничої складової – здобувачка обирає спосіб практичного застосування у різних умовах. Уніфікація навчальної діяльності в практико-орієнтовану, спільну діяльність передбачатиме не тільки перехід від однієї форми організації навчання до

іншої, а синтезуватись й інтегруватись у всі організаційні форми природничої (метеорологічної) підготовки. Реалізація такого підходу сприятиме відходу від стандартних форм мислення студента, який працює в заданих, типових умовах, до дій в нестандартних ситуаціях, де потрібно компетентно розв'язувати ситуацію за принципом «тут і тепер» з оперттям на формування таких важливих професійних якостей, як мобільність, варіативність, моделювання, прогнозування тощо. Таке поєднання навчальних досягнень студентів з теоретичних дисциплін і практичною діяльністю дасть змогу реалізувати під час виконання професійної діяльності системну інтеграцію особистісно орієнтованого, діяльнісного й компетентнісного підходів.

Подальші кроки дослідницького пошуку здобувачки спрямовані на обґрунтування компонентно-критеріальної структури і розроблення організаційно-педагогічної моделі та її упровадження у навчальний процес із підготовки фахівців означеної спеціальності. За їх основу обрано: *когнітивний* (використання знань із проєкцією на майбутню професійну діяльність), *рефлексивно-діяльнісний* (реалізація в практичній діяльності), *комунікативний* (мовна й мовленнєва комунікації), *особистісний* (здатність до саморегуляції; оволодіння квазіпрофесійною діяльністю). Чіткість і вмотивованість визначених критеріальних параметрів і їх показників стали вихідними в обґрунтуванні рівневої диференціації (високий, середній, низький), у визначенні сутнісних характеристик особистісних і професійних здатностей та набутті базових і спеціальних компетентностей, які визначають не тільки фахову підготовку, а й – природничу.

Для процесуально-технологічного забезпечення ефективної підготовки авіафахівців особливе місце відводиться створенню навчально-рефлексивного й проблемного середовища. Реалізуючи її здобувачка визначає педагогічні умови: моделювання навчальної та практичної діяльності курсантів із використанням методу аналізу авіаційних подій, що пов'язані з фізико-географічним і метеорологічним факторами впливу природного середовища; удосконалення структури і змісту позааудиторної самоосвітньої діяльності курсантів шляхом впровадження новітніх інформаційних технологій; організація науково-дослідницької діяльності курсантів на засадах контекстного навчання та практичного застосування природничих умінь і навичок при виконанні курсової роботи. Наповнення її технологічно-дидактичним змістом проєктує діяльність на позитивний результат з урахуванням специфіки професії, організації витрат часу на підготовку, застосування інноваційних технологій, потреб у самонавчанні, прагненні до вимог міжнародних стандартів. Наголосимо на чіткості і глибині представлених в описовому вигляді педагогічних умов, їх технологічне забезпечення, яке може бути використаним не тільки в теорії і практиці

підготовки фахівців у галузі авіації, й і для широкого загалу фахівців інших спеціальностей. Прокоментуємо це на прикладі другої педагогічної умови: координація й обмін навчальною інформацією між викладачами та курсантами за допомогою електронних мереж (сайт кафедри, система управління навчанням «Moodle», хмарні технології); надання «електронного інформаційного портфеля» (підручники, посібники, словники, довідники, методичні вказівки, рекомендовані інформаційно-пошукові та бібліотечні мережеві ресурси, карти, атласи тощо); самостійна навчально-пізнавальна природнича діяльність курсантів із використанням ресурсів електронних мереж закладу та Інтернет; діагностування й самоконтроль рівня засвоєння знань курсантами за допомогою навчальних і тестових комп'ютерних програм; науково-дослідницька робота курсантів, участь у наукових веб-форумах, природничих акціях, обмін досвідом з авіаційними навчальними закладами України та зарубіжжя; запровадження метода «електронного портфеля курсанта» в основі якого – створення ним власного пакета самостійно виконаних завдань упродовж модуля, семестра чи навчального року; тренінгу «Картографічні сервіси «Google»; екскурсій на авіаційну метеорологічну цивільну станцію «Кропивницький» тощо.

Становить інтерес розроблена автором організаційно-педагогічна модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін, яка має чітку структуру, узгодження по вертикалі і горизонталі складників, які взаємопов'язані і взаємозалежні, представлені як єдиний цілісний механізм. Визначені етапи (їх чотири) знайшли віддзеркалення у дослідно-експериментальній роботі з формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі, де власне і відбулась реалізація та впровадження педагогічних умов.

Чітко прописаний педагогічний експеримент, визначені завдання кожного з його етапів відображені в змісті третього розділу дисертаційної роботи. Кількість респондентів – 495 курсантів трьох навчальних вишів: Національний авіаційний університет «Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету», Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»; Харківський національний університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, складають уявлення про стан досліджуваної якості за визначеними компонентами та відповідними до них діагностичними методиками. Констатовано не тільки саму якість, а здійснено порівняльний масив результатів рівня сформованості досліджуваної якості у студентів контрольної та експериментальної груп для встановлення змін, які відбулися в експериментальній групі порівняно з контрольною за визначеною автором програмою формувальних впливів. Зауважимо, що всі реалії проведеної експериментальної роботи пояснені, обґрунтовані,

прокоментовані, спираючись на визначені теоретичні позиції, суперечності, з боку суб'єктивних і об'єктивних факторів, емпіричних даних, що забезпечує несуперечливий і об'єктивний характер експерименту.

Візуалізують зміст дисертаційного дослідження 26 рисунків і 40 таблиць, які не тільки констатують фактичний матеріал, а створюють цілісне уявлення про вектори їх значущості для розвитку професійної освіти загалом та авіаційної – зокрема в порівняльних і зіставних характеристиках, динаміці нарощення та прогнозуванні на майбутнє.

Відзначаємо загальну ерудованість, компетентність автора у дотриманні наукової етики під час висловлювань, інтерпретування понять, власних міркувань і позицій; стилістичний і мовний виклад матеріалу; ґрунтовні додатки (21), представлені на 63 сторінках, які доповнюють і розширюють уявлення про професійну компетентність загалом, та удосконалення авіаційної галузі – зокрема і підтверджують якість виконаної роботи.

Одержані наукові результати, що виносяться на захист, є особистим досягненням дисертанта, викладених у доповідях на 10 міжнародних, 4 всеукраїнських та регіональних конференціях. За матеріалами дисертації опубліковано 22 наукових публікаціях, із них 5 наукових статей – у фахових виданнях України у галузі педагогіки, 3 наукові статті – у наукометричних виданнях, 12 публікацій – у наукових.

Викладене вище дає підстави для висновку про позитивну оцінку дисертаційної роботи

Виділимо питання, які, на наш погляд, залишились недостатньо проясненими або потребують обговорення, дискусії. До них відносимо:

1.Розкриваючи зміст першого розділу дисертаційного дослідження «Професійна компетентність майбутніх фахівців авіаційної галузі як психолого-педагогічна проблема» здобувачка деталізує розкриття понять «компетенції» і «компетентність», які достатньо опрацьовані в науці, які не потребує розгорненого вигляду аж у двох підпунктах «Компетентнісний характер сучасної освіти» та «Компетенція» і «компетентність» як інтегральні складники професійної освіти. Окремі аспекти їх інтерпретування в контексті розкриття досліджуваної якості варто було б умістити в п. 1.3. «Професійна компетентність майбутніх фахівців авіаційної галузі».

2.Опираючись у роботі на Міжнародні стандарти та вимоги у їх дотриманні фахівцями авіагалузі, варто було б бодай тезово навести приклади діяльності вишів, які здійснюють таку підготовку в країнах ближнього чи дальнього зарубіжжя.

3. Обґрунтовуючи процесуальне забезпечення кожної з педагогічних умов, варто було б більшу увагу приділити не описовому, теоретичному поясненні їх вихідних положень, а надати більшій практичній спрямованості з урахуванням вивчення природничих дисциплін студентами авіа галузі з опертям на набутий життєвий досвід та його поглиблення на міжпредметному рівні у практико-орієнтованому застосуванні. Щоправда, на с.113-117 дисертант наводить приклади професійно-виробничих ситуацій, розкриває їх алгоритм розв'язання. Вважаємо, що таким ситуаціям треба було приділити більшу увагу і залучити самих студентів до їх добору та роботи над помилками.

4. Визначаючи предмети природничого циклу: «Авіаційна географія», «Авіаційна метеорологія», «Метеорологічне забезпечення міжнародної аеронавігації», «Особливості метеорологічного забезпечення польотів на міжнародних повітряних лініях» в якості базових щодо формувальних впливів, варто було б їх інтегрувати в контекстне навчання в процесі реалізації кожної з визначених педагогічних умов.

5. Окремі міркування висловлюємо щодо проведеного експерименту, який презентовано переважно у формі констатації фактів і цифрових інтерпретувань. Для прикладу: визначені рівні сформованості досліджуваної якості за кожним критерієм в експериментальних і контрольних групах до й після формувального експерименту потребували б якісної інтерпретації і деталізації щодо сформованості компонентно-критеріальної структури професіограми та визначення з-поміж них тих, які стали пріоритетними в формуванні мотивації до вивчення природничих дисциплін.

6. Визначаючи структурні компоненти з формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін, важливо було б назвати мотиваційно-ціннісний, оскільки в самому змісті дисертаційного дослідження авторка акцентує увагу на розвитку мотивації і формування особистісних якостей як фактора, який спрацьовує у ситуаціях, викликаних ризиками.

Висловленні зауваження й побажання не впливають на високу позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Структура дисертації, її зміст, ідентичні змісту автореферату.

Таким чином дисертаційне дослідження О. П. Коваленко відповідає

вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №

567 (зі змінами), а її автор – Коваленко Оксана Павлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

професор кафедри психології та педагогіки
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова,
доктор педагогічних наук, професор

М. М. Марусинець

Підпис
ЗАВІРЯЮ: зав. канцелярією
НПУ ім. М.П. Драгоманова
Підпис
15/01 20 18р.